

Hírek, ismertetések

Összeállította: PIROS Olga

Események, rendezvények

Geotermia – előadói nap 2023

2023. szeptember 7-én a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága és a Magyar Geofizikusok Egyesülete közös szervezésében előadói napot tartottak a Stefánia úti épület dísztermében „Geotermia – előadói nap 2023” elnevezéssel. A felfokozott érdeklődés, a téma aktualitása okán is, tapintható volt. A szervezőktől kapott információk alapján több mint 170-en regisztráltak, a levezető elnöki tisztsége dr. TIMÁR Gábor látta el.

Az előadói nap széles spektrumban adott teret a lehetséges geotermikus hasznosítás szakmai aspektusainak. Az SZTFH szakemberei az Országos Geotermikus Kutatás keretében az adatcsomagok, adatszoba szolgáltatásairól, egyúttal a terepi geofizikai mérésekről és eredményeiről számoltak be. Vállalkozói oldalról a gyakorlati tapasztalatok és kutatási eredmények, illetve az előrejelzés lehetőségei kerültek terítékre. Továbbá kiemelten szerepet kaptak az előadók részéről az energiahasznosítás kihívásai, bővítési lehetőségei, valamint a geotermikus adottságok projektalapú értékelése témakörök is. Külön előadásban a fővárosi termálvíz kutatás múltja és jövőbeli lehetőségei hangzottak el, gyakorlati példával szemléltetve a téma aktualitását, legvégül pedig a hővezetés, a kondukción, a hőáramerősség témakörével záródott az előadóülés.

A hasznos ismeretszerzésen túl a kapcsolatépítési funkcióját is jelentős mértékben betöltötte az esemény, amit várhatóan további hasonló rendezvények fognak követni.

Megemlékezés a Társulat megalakulásának
175. évfordulója alkalmából

A Magyarhoni Földtani Társulat 2023. szeptember 8-án egy salgótarjáni előadóüléssel és Videfalván, az alapítás színhelyén koszorúzással emlékezett meg megalakulásának 175. évfordulójáról. A Társulat által szervezett programon közel ötven tagtársunk vett részt.

Az ünnepség Salgóbányán, a néhai Bányakaszinó gyönyörűen felújított, Geocsodák házában elnevezett épületében kezdődött. A gyülekező közönség itt megismerkedhetett a Novohrad–Nógrád UNESCO Globális Geopark által létrehozott látványos kiállításokkal, amelyek a térség földtanának és természeti értékeinek a megismertetésén túl kiterjednek a tájhasználat, a bányászat és a térség nevezetes szülötteinek – többek között az 1920-ban Salgóbányán született ZENTHE Ferencnek – a bemutatására is. Az ünnepség keretében KOLLÁR Norbert, a Novohrad–Nógrád Geopark munkatársa tartott rövid ismertetést a Geocsodák házáról, majd hivatalosan is megnyitotta az emlékülést.

Az ünnepség első részében PRAKFAI Péter, a geopark geológusa tartott előadást *KUBINYI Ferenc és a Novohrad–Nógrád UNESCO Globális Geopark kapcsolata – Földtudományi értékek akkor és most* címmel. Röviden ismertetve a geoparkok hálózatát és a határon átnyúló nógrádi geopark adatait, majd részletesen bemutatta KUBINYI Ferenc munkásságát, és méltatta érdemeit a földtudomány és a régészeti kutatások terén. A magyarságot sújtó csapások egyikeként említette KUBINYI Losonc városában elhelyezett,

rendkívül gazdag kövületgyűjteményének sorsát, mely az 1848–1849-es szabadságharc alatt elpusztult, illetve egy részét széthordták. Előadásában kitért azokra a nógrádi természeti értékekre, amelyeket írásában KUBINYI ismertetett meg a nagyközönséggel, részletesen bemutatta például a tudós szerepét az ajnácskői Csontos-árok híres ősmaradványainak feltárásában. Korabeli kiadványokban megjelent képek és szövegrészek segítségével ismertetve KUBINYI kapcsolatát SZABÓ Józseffel, a kor legjelentősebb geológusával, és MARKÓ Károllyal, a neves festőművésszel. Végül az előadó arról is beszélt, hogy a Geopark a mai időkben hogyan viszi tovább és őrzi a tudós szellemét.

A megemlékezés második eseményeként a résztvevők felkapaszkodtak a közeli Salgó csúcsára, ahol ugyancsak PRAKFAI Péter ismertetve a térség földtanát és felszínalakzatát, a hegyormot koronázó vár történetét, valamint a várból látható Medves-vidék természeti értékeit. Rámutatott arra, hogy a Salgó egy neck, azaz egy egykori vulkáni kitörési központ lávával kitöltött csatornakitöltése. A láva kihűlése során zsákszerű, szabálytalan oszlopos formák keletkeztek, amelyek a csatornakitöltést körbevevő tufaösszletek lepusztulása során preparálódtak ki, és az egykori alsóvár területén jól tanulmányozhatók. Az egyik ilyen bazaltoszlopon látható PETŐFI Sándor emléktáblája is, a költő ugyanis 1845-ben úti jegyzeteiben igen meleg hangon írt a várban tett látogatásáról, sőt úti élményei hatására egy elbeszélő költeményt is írt *Salgó* címmel.

Visszatérve Salgóbányára a résztvevők buszra szálltak, és észak felé indultak a Losonctól alig 2 km-re lévő Videfalva (Vidiná, Weidenau) községbe, amely 1826-ban lett a KUBINYI család birtoka, és ahol a kúriájuk állt a nagy értékű gyűjteményekkel. A ma egyházi kézben lévő épület viszonylag jó állapotban van, falán a Társulatunk megalapítására emlékező táblával. Az emléktáblánál főtítkárnk, BABINSZKI Edit elevenítette fel a megalakulás történetét, melyben nagy szerepet játszott az 1841-ben – BENE Ferenc és BUGÁT Pál kezdeményezésére – megalakult tudományos célú egyesület, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága, amely bevezette a ma vándorgyűlésnek nevezett, éves találkozórendszerét. 1847-ben, amikor Sopron adott helyt a vándorgyűlésnek, ZIPSER KERESZTÉLY András, az eredetileg osztrák-német, de magyarrá vált geológus és természetrajz szakos tanár előadásában felhívta a figyelmet arra, hogy a hanyatlóban lévő Kárpát-medencei bányászat fellendítéséhez szükség lenne az ország földtani viszonyainak részletes ismeretére, és ennek alapján javaslatot tett egy magyarországi „földisme bányász egyesület” alapítására, hogy az hazánk földtani tanulmányozását végezze. Az indítványt nagy egyetértés fogadta, sőt az elnöklő ESTERHÁZY Pál herceg mindjárt évi 400 pengőforintot is felajánlott az egyesület működésére. Így a földtan lett az első tudományterület, amelynek támogatására hazánkban önálló tudományos társulat alakítását határozták el. A szervezést KUBINYI Ágoston, a Nemzeti Múzeum igazgatója vette kézbe, aki videfalvai kúriájába több jeles magyar természetvizsgálót hívott meg, és 1848 januárjában eléjük terjesztette a leendő egyesület programjának tervezetét. A résztvevők elhatározták, hogy augusztusban nagygyűlésen alakítják meg az egyesületet, ám a szabadságharc eseményei közbeszóltak, így hivatalosan csak 1851-ben zárult le a megalakulás folyamata. Főtítkárnk így zárta beszédét: „Itt állunk tehát, ahol a történetünk elindult, és ezzel a koszorúval most nemcsak az előtt az öt férfi (KUBINYI Ágoston, KUBINYI Ferenc, MARSCHAN József, PETTKÓ János és ZIPSER KE-

RESZTÉLY András) előtt tisztelgünk, akik elindították, hanem mind-azok előtt is, akik az elmúlt 175 évben fenntartották a történetünket; és ugyan világháborúk jöttek, politikai rendszerek mentek, a környezet és a feltételrendszer néha gyökeresen átalakult, a Társulat mégis fennmaradt, a változásokhoz igazodva egyesíti a földtan iránt érdeklődőket és segíti a geológiai kutatásokat, valamint azok eredményeinek népszerűsítését mind a mai napig”. Ezt követően felkerült a nemzeti színű szalaggal díszített koszorú a Kubinyi-kúria falára.

A megemlékezés ezzel lezárult, de a program még nem. A résztvevők meglátogatták a szépen felújított füleki várat is, amelynek területén kiváló felvidéki kollégánk, GAÁL Lajos ismertette a Vár-hegy kialakulását. A füleki tűzhányó a nógrádi bazaltvidék késő miocénben kezdődő vulkáni tevékenységének egyik legfiatalabb, legutoljára működő, kis kitörési központja volt, átmérője nagyjából 150 m körül lehetett. Tipikus maar volt, ahol a kráter körül kialakult törmelékgyűrű csak néhány tíz méterrel magasodott a környező felszín fölé, a kráter pedig tőltötte ki. A mintegy 65 m-es magasságba kiemelkedő hegy sziklafalánál jól látható a réteg-zett tufás szerkezet. A várat a tűzhányó lapillikból, vulkáni bombákból és a homokkőaljatból felszakított xenolitokból álló vulkáni tufagyűrűjének befelé lejtő (azaz a városra néző) falmaradványára építették, ami azt jelenti, hogy a krátertő valahol a jelenlegi városközpont helyén lehetett. A falakon helyenként különböző csuszamlási nyomok is felfedezhetők.

A nap utolsó programpontjaként a résztvevők végigjárták a vár maradványait. A Bebek-bástya erkélyszerűen kialakított kilátójából ragyogó kilátás nyílik a környékre, a bástya egyes szintjein pedig a vár és környezete földtani, régészeti, történelmi és kultúrtörténeti emlékeit ismertetik a magyar nyelven is megjelenített, igen gazdag tartalmú és szépen kivitelezett kiállítási tablók és vitrinek, amelyek kialakításában a Novohrad–Nógrád Geopark munkatársai, elsősorban GAÁL Lajos és PRAKFAI PÉTER is jelentős szerepet játszottak.

Fülekről a látogatók visszatértek Salgótarján központjába, ahonnan egy szép nap emlékével indultak haza. Összegzésként megállapítható, hogy Társulatunk méltón emlékezett meg az alapítás 175. évfordulójáról és „az alapító atyákról”, amiért köszönet illeti az egész napos program megszervezőit és vezetőit.

HORVÁTH Gergely

A Két miskolci Miskolcon – Less György és Szakál Sándor professzorok köszöntése

Szeptember 13-án a Herman Ottó Múzeum ásványkiállítása adott otthont egy nagyon hangulatos rendezvénynek, amelyen a földtudományok két jeles személyiségének, LESS György és SZAKÁL Sándor egyetemi tanároknak 70. születésnapja alkalmából gyűltek össze a barátok és pályatársak. A rendezvényt a Magyarhoni Földtani Társulat Észak-magyarországi Területi Szervezete mellett a Herman Ottó Múzeum, a Miskolci Egyetem és az MTA MAB szakbizottsága közösen rendezte.

Mindkét professzor évtizedes szakmai kutatómunka után, ezek tapasztalatait magukkal hozva változtatott pályát, és vállalta az oktatást főfoglalkozásként. Az egyetem előtti és az egyetemen belüli szakmai élményeket és tapasztalatokat foglalták össze mindkét ünnepelt esetében a közeli munkatársak, kutatótársak.

LESS György munkásságáról FÖLDESSY János készítette az

összefoglalót, visszaidézve a közös projekteket, külföldi és hazai tanulmányutakat, méltatva a professzor igen jelentős hozzájárulását az oktatásban a földtani alapismeretekhez, terepi gyakorlathoz, illetve a paleogén mészvázú egysejtűek ismereteiről a hazai és a mediterrán (egykori) vizeken. FODOR László idézte fel a líbiai térképező expedíció közös élményeit. HIPS Kinga az Aggteleki hegységben végzett közös kutatásokról, VELLEDETS Felicitász a szedimentológiai területen szerzett tapasztalatokról, KÖVECSI Szabolcs Attila az erdélyi paleogén *Nummulites*-ben gazdag paleogén rétegek feldolgozásáról beszélt.

SZAKÁL Sándor méltatását MÁDAI Ferenc, az Ásványtani Tan-
széket is magában foglaló intézet igazgatója adta, külön kiemelve a múzeum és a tanszék közötti szoros kapcsolat kölcsönösen gyümölcsöző eredményeit. FEHÉR Béla az ünnepeltnek az új ásványok felfedezéséhez kapcsolódó eredményeit emelte ki. KRISTÁLY Ferenc a mineralógia terén 25 évre terjedő tanítványi, majd kutatói munkakapcsolat jelentősebb mérföldköveit emelte ki. Végül WEISZBURG Tamás zárta a méltató előadásokat közel fél évszázados együttműködésük és barátságuk rövid összefoglalójával.

Az alkalomhoz méltó helyen, a Kárpát-medencei Ásványok kiállítás helyszínén megtartott rendezvényen nem maradt üldőhely szabadon a negyven főre tervezett teremben. A konferencia végén fogadás zárta pezsgős koccintással, finom szendvicsekkel és számos körben folyó baráti beszélgetésekkel.

FÖLDESSY János

Személyi hírek

Gyász hír

Fájdalommal tudatjuk, hogy

Dr. PARÁK Tibor tagtársunk július 30-án, életének 95. évében,
Dr. SOMOS László tagtársunk augusztusban, életének 90. évében,
Dr. SCHEUER Gyula tagtársunk szeptember 22-én, életének 91. évében,
Dr. PÓKA Teréz tagtársunk október 5-én, életének 88. évében elhunyt.

Emlékük szívünkben és munkáinkban tovább él!

Könyvismertetés

Átfogó kép a hazai bauxitbányászat múltjáról, fejlődéstörténetéről

2020-ban *Tisztelet az elődöknek, emlékül a jövőnek* címmel jelent meg HOFFERNÉ dr. HANICH Erika könyve a dudari szénbányászat történetéről, a bánya elindítói és jeles nagyjairól, a bányászati oktatásról, a bányaművelés veszélyeiről, a szakszervezeti mozgalomról és a sztrájkokról, a bányászok akarateréről és állhatatosságáról. Édesapja tiszteletére írta meg a könyvet, aki 27 évig dolgozott Dudarbányán csillésként, majd vándorként.

A kötet sikerét követően HANICH Erika érdeklődése a bauxitbányászat felé fordult. Két év kutatómunka után írta meg a *Ki ésszel, ki kalapáccsal* című könyvét. FEKETE István bányageológus és bányamérnök, a kötet lektora ajánlásában kiemeli, hogy a szerző szakmabelieket megszégyenítő ismeretek birtokában van: „Lelki-

ismeretes személyiségét, jellemét mi sem példázza jobban, mint az a hihetetlen gondosságú és gazdagságú háttér munka, mely a könyv sorai mögött megbújik. Csillagszerűen szövő hálóba a kutatómunka során összegyűjtött kiterjedt tudásanyagot.”

Ma Magyarországon nincs egyetlen működő bauxitbánya sem, és a mélyművelésű szénbányákat is felszámolták. Fontos átörökíteni a múltat, míg vannak élő tanúk.

„A múlt emlékeit nem temethetjük el. Feladatunknak érzem, hogy örökölni és tanulsággul adjam azt a jövő nemzedéknek.” – olvashatjuk a szerző gondolatait az előszóban.

A hiánypótló kötet mintegy kétévi kutatómunkával jött létre. Átfogó képet ad a hazai bauxitbányászat múltjáról, fejlődéstörténetéről, a dicsőséges évekről, majd a hanyatlásról. Szó esik a bauxit felfedezéséről is.

A bauxitbányászatnak őslénytani vonzata is van, hazánkban egyedülálló jelentőségű az iharkúti dinoszaurusz-lelőhely. A bánya északi részén egy homokkőpadból a külfejtés 50 méter vastagságban tárta fel a 84 millió éve lerakódott ártéri üledékeket, így kerültek elő a mai Magyarország első dinoszaurusz-testfoszszíliái.

A szerző nem megy el szó nélkül a bauxitkitermelés káros környezeti hatásai mellett sem.

„Az ország kitermelésre alkalmas bauxitjának nagy mennyisége a nyugalmi karsztvízszint alatt helyezkedett el. A legtöbb bánya a megnyitás kezdetekor már ez alatt a szint alatt működött, ezért a termelés folyamatos szivattyúzást igényelt. [...] Ez a hegység karsztvízeire óriási hatással volt, 20–30 év alatt annyi vizet szivattyúztak fel, hogy a bányák közelében a karsztvízszint akár 100 métert is süllyedt, de a 10–30 méteres süllyedés általános volt. Az aktív vízkitermelés hatására például a Tapolcai-tavasbarlang felső szintje vízmentessé vált, [...]. A Hévízi-tó vízutánpótlásában zavarok támadtak, forrásainak hozama, így a tó vízszintje is lecsökkent. A tapolcai mocsár és lépvidék, a tatai mocsár és a csákvári nedves rétek kiszáradtak [...]. A másik káros hatás az ércfeldolgozás melléktermékeként keletkezett, a nagy vastartalmú és oldható sókat tartalmazó vörös iszapot zagyatárolókban kiszikkasztották, ezután a felszínét a szélerező már könnyen megbontotta. A környezetbe

kerülve nedves állapotban a lúg tartalma jelentős. Megváltoztatja a vizek kémhatását, szikesedést és a növényzet pusztulását okozza, a környezetbe kerülő nátronlúg mennyisége majd eléri a 100 000 tonnát Magyarországon. A ránk maradt veszélyes hulladék biztonságos elhelyezése hosszú idő óta megoldásra vár. A bauxit feldolgozása során keletkező vörösiszap-lerakók problémája világszerte sem megoldott, bár sok helyütt újrafeldolgozás révén értékes fémeket és más termékeket vonnak ki belőle.”

HANICH Erika elemzi az alumínium gyártási eljárását, a magyar timföldgyártást és az alumíniumipart, az alumínium felhasználását és újrahasznosítását, ír a fejtésmódokról, a külfejtésről és a mélyművelésről. Kitér a bauxitbányászat falvaira és városaira (Nagyharsány, Gánt, Kincsesbánya, Iszkaszentgyörgy, Fenyőfő-Bakonyzentlászló, Óbarok–Nagyegyháza–Csordakút, Halimba, Tapolca, Nyirád, Szóc, Kislőd, Iharkút, Alsópere, Eplény, Bakonyoszlop), valamint ezek helytörténetére.

A bányászok kemény, felelősségteljes munkát végeztek, nap mint nap szembenéztek a veszéllyel, de azért humorukat is megőrizték. A kötetben egykori bányászok idézik fel vidám történeteiket. Szó esik a bányászok védőszentjeiről, a közhiedelemmel ellentétben nemcsak Szent Borbálát tisztelték, de Szent Istvánt, Szent Prokopot, Szent Annát, Alexandriai Szent Katalint, Szent Kelelent, Dániel prófétát és Szent Miklóst is. A bányászok sajátos hiedelemvilággal rendelkeztek, a sötétség, a csöpögő víz, a bezártság, a titokzatos föld alatti hangok babonás képzeteket alakíthattak ki.

Olvashatunk a 2010. október 4-i vörösiszap-katasztrófáról is, ami megpecsételte a hazai hidrátgyártás és a bauxitbányászat sorsát.

A könyv a szakszavak és szakmai kifejezések értelmezésével, a forráskiadványok felsorolásával, gazdag fotóanyaggal és újságcikkek közreadásával zárul.

A 330 oldal terjedelmű kötet – melyet HOFFER Krisztina szerkesztett, a fedéltervet FEKETE Katalin grafikus készítette – megrendelhető a szerzőnél (elérhetősége: drhanicherika@gmail.com), ára 4.500 Ft.

MÜLLER Anikó Hanga